

GEDÂ MUSLİ VE BİR ŞİİRİ

Ömer ZÜLFE*

Gedâ Musli and Poem of Him

Abstract: In this article, informations about Gedâ Musli who is one of the 17th century minstrel are assembled and a poem of him which is not issued is brought to light.

Keywords: Gedâ Musli, a poem of him, 17th century.

Halk şairlerinin, ister tekke edebiyatına ister âşık edebiyatına mensup olsunlar, şairlerinin ve hayatları hakkındaki bilgilerin yazıya geçmemesi gibi büyük bir talihsizlikleri vardır. Gedâ Musli¹ de böyle şairlerdendir. Eldeki şiirleri ve hayatı hakkındaki bilgi kırıntıları onun hangi zaman diliminde yaşadığını ve kimliğini kesin çizgilerle belirleyecek nitelikte değildir. Hatta aynı mahlâsı kullanan iki şairin varlığı bile akla gelmektedir.

Eldeki kısıtlı bilgilere göre Gedâ Musli 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Çöğür² şairlerinden sayılmaktadır. Evliya Çelebi'de ve 17. yüzyıl şairlerinden Sun'ının *Tekerleme*'sinde adı geçer. Murad

* Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. omerzulfe@hotmail.com.

¹ **Gedâ:** (Fa. gedâ) 'yoksul, fakir; dilenci; zavallı'.

Musli: (A. sad-lam-ha, muslih) 'iyileştirici, düzeltici; arabulucu'. Muslihu'd-dîn'in kısaltılmış biçimi. Sözcük önceleri "muslih" iken sonraları değişmiş olmalıdır. Kişi adı olarak kullanılır. Bk.: *Meşâ'irü's-Şu'arâ*: Hüdâyî: "...adı Muslî şâhdur." (ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü's-Şu'arâ*: 75^b).

² **Çöğür:** Halk musikisi sazlarındandır. "Telli-mızraplı, tekneli-gögüslü ve kollu-perdeli bir çalgıdır. Çoğur şeklinde de kullanıldığı görülen adının, *Divânii Lûgâti't-Türk*'te "yüksek ses, gürültü" anlamında geçen çağ, çuğ, çağı, çoğı, çuğı kelimeleriyle ilgili bir ses taklidi kelime olduğu düşünülebilir." (SANAL: "Çöğür": *DİA*, 8. C., 377. s.).

Reis [ö.1609]'in katıldığı savaşlarda yer almış olup garp ocakları şairlerindedir.³

Evliya Çelebi İtakî adlı bir şairi anlatırken “...ammâ acâib çöğür çalardı. Koroğlu ve Kuloğlu ve Kayıkçı Mustafâ ve Kayıkçılar Mustafâsı ve Gedik Süleymân ve Dişlen Süleymân ve Gedâ Musli ve Tûrabî ve Gedaî ve Kâtibî ve gayrılar bunun deprettiği çöğürü ve bunun söylediği âşıkâne pâkîze eş'arları birisi söylemeğe kâdir degildir...”⁴ diyerek Gedâ Musli'den de söz eder. 17. yüzyıl şairlerinden Sun'î de *Tekerleme*'sinde onun adını anmaktadır:

Gedâ Musli Gedâ Ahmed Uşâkî
Gedâ Mahmûd Gedâ Âşık Firâkî
Serseri gezerdi ol Derviş Bâkî
*Beğendim iğneci Abdullah'ı*⁵

Gedâ Musli'yi ilk tanıtan Ahmed Kudsi TECER'dir.⁶ “Cezâyir Türk Halk Şâirlerinin Şiirleri” adlı yazısında Çırpanlı'nın dört, Armudlu'nun bir ve Kul Çulha'nın iki şiirinin yanısıra Gedâ Musli'nin de iki şiirini yayımlamış ve onun öbür şairlerden daha erken bir dönemde yaşamış olabileceğini belirtmiştir. Fuat KÖPRÜLÜ, “Cezayir'e mensûb olduğu anlaşılan Gedâ Muslu 1018 (1609) yılında Cezayir gemilerinin bir İspanyol kalyonunu zaptetmeleri münasebetiyle 11 heceli iki manzume söylemiştir.”⁷ diyerek benzeri bilgileri yineler.

Sadettin Nüzhet ERGUN, *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri* adlı eserinde Gedâ Musli'yi Bektaşî şairleri arasında sayar ve üç şiirini kitabına örnek alır.⁸ Abdülbaki GÖLPINARLI da *Alevî Bektâşî Nefesleri* adlı eserine şairi dahil eder.⁹ Bunlara karşı bir görüş olarak Saim SAKAOĞLU, Gedâ Musli'nin garp ocakları şairlerinden olduğunu söylerken, S. Nüzhet ERGUN'un onu Bektaşî göstermesini eleştirir ve aynı mahlâsı kullanan iki şairin tek bir kimlik altında toplanıp sunulduğunu ifade eder.¹⁰ Erman ARTUN da “Bazı araştırmacılar onu

³ SAKAOĞLU: “Türk Saz Şiiri”: *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III* : 117-118. s.

⁴ EVLİYÂ ÇELEBİ: *Seyahat-nâme: Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Bağdat 307 Yazmasının Transkripsiyonu Dizini*: 5. Kitap, 143. s.

⁵ ELÇİN: “Şâirnâmeler ve Sun'î'nin Şâirnâmesi”: *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten 1974*: 68. s. 17. dördlük.

⁶ TECER: “Cezâyir Türk Halk Şâirlerinin Şiirleri”, *Halk Bilgisi Mecmûası*: 1. C. 124-131. s.

⁷ KÖPRÜLÜ: *Türk Saz Şairleri*: 64. s.

⁸ ERGUN: *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*: 11-13. s.

⁹ GÖLPINARLI: *Alevî Bektâşî Nefesleri*: 10. s.

¹⁰ SAKAOĞLU: “Türk Saz Şiiri”: *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III*: 118. s.

Bektaşî âşığı olarak göstermekteyseler de bununla ilgili ciddî bir belge elde bulunmamaktadır.”¹¹ diyerek aynı yönde görüş bildirir.

Aşağıda sunulan şiir, Gedâ Musli'nin kimliğini belirlemede ipuçları vermesine rağmen, onun hakkındaki bilinmezlik düğümünü kesin bir biçimde çözecek nitelikte değildir. Şiirin bir Bektaşî düsturunu yansıtmaması ve *Nefes* başlığını taşıması, yukarıda sıralanan görüşlerden birincisini haklı çıkarır gibi görünmektedir. Ancak yeniçeri ocağının Bektaşîlikle olan sıkı münasebeti¹² göz önünde bulundurulduğunda, Gedâ Musli'nin şiirlerinde Bektaşîlikle ilgili unsurlara yer vermesi, yeniçeri ocağına mensup olmasına bağlanabilir. Ayrıca *Nefes* kelimesinin bir terim olarak bütün halk edebiyatında “şiir” karşılığında kullanılan bir kavram olduğu da¹³ bilinmektedir. Bu durumda Gedâ Musli'nin Bektaşî olduğu iddiasını şüpheyle karşılamak gerekir. Şimdilik bu konudaki sis perdesinin aydınlatılmasını ileride bulunması umut edilen yeni bilgilere bırakmak yerinde olacaktır.

Aşağıdaki *Nefes*, rahmetli Cevat İZGİ [1955-1995]'nin şahsî kitaplığına ait bir cönkten alınmıştır. Eser oldukça yıpranmış olup, 34 yapaktır. Yazıldığı tarihi gösteren her hangi bir kayıt bulunmamaktadır. Cönkte, Gedâ Musli'den başka Hatâyî, Vîrânî Baba, Pîr Sultan Abdal, Kul Himmet, Kaygusuz, Hacı Receb, Nesîmî, Kalender, Muhyiddin, Baba İbrahim, Şehîdî, Tahir Efendi, Hayderî ve Kul Abdal'ın şiirleri yer almaktadır.

Yaptığımız taramaya göre daha önce yayımlanmamış olan şiir, nasihatname özelliği gösterir. *Gördüğün ört görmediğin söyleme* biçimindeki bir söz öğüt verici niteliğiyle her dörtlükte yinelenir. Bu ifadenin, “Kim bir müslüman kardeşinin aybını örterse Allah da onun aybını dünyada ve ahirette örter.”¹⁴ anlamındaki hadîsden kaynaklanması mümkün görünmektedir. Söz, bu hadisin değişikliğe uğramış bir açılımı gibidir. Abdülbaki GÖLPINARLI bu ifadenin bir Bektaşî düsturu olduğunu belirtir.¹⁵ Şiirde genel olarak yalan sözden sakınmanın, dedikodudan uzak durmanın yanısıra, yanlışlıkların üzerinin örtülmesi gerektiği yönünde öğütler verilir ve buna uyulmadığında karşılaşılabilecek olumsuzluklar dile getirilir.

¹¹ ARTUN: *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*: 227. s.

¹² M. Zeki PAKALIN, çeşitli görüşleri söyledikten sonra “Ocağın Bektaşîliği ne kadar benimsediğini anlatmak için kendilerine “taife-i Bektaşîyye”, ağalarına da “Ağayan-ı Bektaşîyan” namının verilmiş olduğunu kaydetmek kâfidir.” biçimindeki ifadesiyle yeniçeri ocağı ile Bektaşîlik bağlantısını ortaya koyar. (PAKALIN: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III. C., 620. s.).

¹³ YAVUZ: “Edebiyatımızda Gezen Nefesler”: *Yüzakı*: 14. s.

¹⁴ İBNİ MÂCE: *Sünen*: VII, 140, 20. Kitâbu'l-Hudûd, 5. Bab, 2544. hadis.

¹⁵ “Mü'min, suçu affeder, ayıbı yaymaz, örter; gördüğünü örter, görmediğini söylemez. Bu yolda nefesin de büyük değeri vardır.” (GÖLPINARLI: *Alevî Bektaşî Nefesleri*, 127. s.).

Nefes başlığını taşıyan beş dörtlülük şiir, 4+4+3 onbirli hece vezniyle yazılmış olup uyak örgüsü x-a-x-a; b-b-b-a... biçimindedir.

NEFES¹⁶

Diñle sana bir pend-nāme déyeyim¹⁷

Gördüğün ört görmedigin söyleme

Gördüğünle görmedigin farkı ne

Gördüğün ört görmedigin söyleme

Gördüm déyenleri öda yaqarlar

Yaqarlar da temāşāya baqarlar

Qav ile qaqmağı ana qaqarlar¹⁸

Gördüğün ört görmedigin söyleme

Çünkü bilirin yalan sözden şer çıkar¹⁹

Cebrā'ilüñ qanadından ter çıkar

Gerçek 'āşık böyle sözden fer çıkar

Gördüğün ört görmedigin söyleme

Söyleme gıybeti uyma yalana

Tā ziyān degmesün dīne ĩmāna

Bu bir ulu naşīhatdür alana

Gördüğün ört görmedigin söyleme

Gedā Muşli'm sözün remz ile söyler

Añlayana gāyet āşikār eyler

Bunda söz çok ammā muhtaşar söyler²⁰

Ört gördüğün görmedigin söyleme²¹

¹⁶ Cönk: 15^b. yr. Metnin yazımında Cönk'teki imlâ esas alınmıştır.

¹⁷ sana: saña olmalıydı.

¹⁸ ana: aña olmalıydı.

¹⁹ çünkü: çün olmalıydı.

²⁰ muhtaşar: muhtaşar olmalıydı.

²¹ "Gördüğün ört görmedigin söyleme" biçiminde olmalıydı.

KAYNAKLAR

- ARTUN, Erman: *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*: Akçağ, Ankara 2001.
- ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâi'rü'ş-Şu'arâ* [Yazılışı 1568]: yyl., G. M. MEREDITH OWENS, London 1971.
- ELÇİN, Şükrü [Murat]: "Şâirnâmeler ve Sun'î'nin Şâirnâmesi": *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten 1974*: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 10, Ankara 1975.
- ELÇİN, Şükrü [Murat]: *Akdeniz'de ve Cezâyir'de Türk Halk Şâirleri*: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü: Ankara 1988.
- ERGUN, Sadeddin Nüzhet: *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*: İstanbul Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1956.
- EVLİYÂ ÇELEBÎ: *Seyahat-nâme: Evliya Çelebi Seyahatnamesi Topkapı Sarayı Bağdat 307 Yazmasının Transkripsiyonu Dizini*: Haz. Yücel DAĞLI-Seyit Ali KAHRAMAN-İbrahim SEZGİN, 5. Kitap, YKY, İstanbul 2001.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki: *Alevî Bektâşî Nefesleri*: Remzi Kitabevi, İstanbul 1963.
- İBNİ MÂCE, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yazîdi'l-Kazvîni: *Sünen*: Çeviren: Haydar HATİPOĞLU: Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi: Kahraman Yayınları [İstanbul] 1983.
- KAYA, Doğan: *Şairnâmeler*: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları: 128 Halk Edebiyatı Dizisi: 34, Ankara 1990.
- KÖPRÜLÜ, Fuat: *Türk Saz Şairleri I-V*: Millî Kültür Yayınları, Ankara 1962.
- PAKALIN, Mehmet Zeki: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1971, C. I-III.
- SAKAOĞLU, Saim: "Türk Saz Şiiri": *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*: Türk Dil Kurumu Yayınları Sayı: 445-450, Ankara Ocak-Haziran 1989.
- SANAL, [Ali] Haydar: "Çöğür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*: 8. C., 377-379. s.
- STEİNGASS, F.: *A Comprehensive Persian-Englisch Dictionary*: [=Açıklamalı Farsça-İngilizce Sözlük] London 1892.
- [TECER], Ahmed Kudsi: "Cezâyir Türk Halk Şairlerinin Şiirleri": *Halk Bilgisi Mecmûası*, Ankara 1928, I. C. 124-131. s.
- YAVUZ, Kemal: "Edebiyatımızda Gezen Nefesler": *Yüzakı*, 4. sy., Haziran 2005, 14-17. s.